

A MAGYAR VILÁGI NAGYBIRTOK MEGOSZLÁSA A XV. SZÁZADBAN 2. (befejező) közlemény

ENGEL PÁL

Tanulmányom előző részében¹ arra tettem kísérletet, hogy bemutassam a világi nagybirtokosság legfelső rétege, a bárói rend birtokainak megoszlását a XV. század derekán. Módszertani okokból kívánatos volt egy adott időpontról adni keresztmetszetet, időpontul pedig — jól vagy rosszul — Mátyás trónraléptét választottam. A jelen, befejező rész a Mátyás uralkodása alatt bekövetkezett változásokat követi nyomon, és a halálakor fennálló birtokállapotot ismerteti részletesebben.

Az első részben két csoportra osztva összesen 59 család adatait összegeztem. A családok kiválasztása elsősorban politikai kritérium — országos méltóság viselése — alapján történt, de az így adódott listát, amelyből egyebek között a Kanizsaiak és a Losonciak is hiányoztak, még jócskán meg kellett toldani és a végeredmény így sem bizonyult megnyugtatónak. A bárók sorába — a kritérium formális volta miatt — számos olyan név keveredett, amelynek akár vagyoni, akár szociológiai szempontok alapján semmi helye sem lett volna ott.

Ez a körülmény magában véve indokolja, hogy a birtokosok vizsgálendő csoportját más szempontok szerint határoljuk el. A XV. század végét illetően forrásaink is lehetővé teszik ezt. A Jagelló-korból már számos közjogi dokumentum sorolja fel — persze sohasem hiánytalanul — az ország főrendjeit, s ezen a rétegen belül is mind világosabb lesz a választóvonal a „barones” és ama vegyes összetételű középréteg között, amely részben vagyoni helyzeténél, részben hivatalánál fogva mintegy átmenetet alkot az oligarchiától a megyei nemesség tömegeiig.

A számbajövő források közül természeténél fogva kiindulópontként kínálkozik az 1498. évi ún. kisebb dekrétum XXII. cikkelye, amely név szerint felsorolja az ország mindazon nagyjait, akik zászlósuraknak tekintendők, azaz saját bandériumuk élén vonulhatnak hadba.² A felsorolásban mintegy 40 báró szerepel, ami valamivel kevesebb famíliának felel meg, mivel családonként minden ág külön zászlóra volt jogosult.³ Ha valami kétségünk maradna az iránt,

¹ Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 4 (1968) 337—358. l.

² Magyar törvénytár. Az 1000—1526. évi törvénycikkkek. Bp. 1899. 606. l. (sok hibával).

³ A Szentgyörgyi és Bazini grófoknak három, a Beriszlóknak és a lindvai Bánfiaknak két ágát találjuk meg a névsorban (bolondóci Bánfi János elsőfokú unokatestvére volt Bánfi Miklósnak). A Kanizsaiak két ágát hárman képviselik, talán azért, mert az egyik ifjabb

hogy az adott időpontban csakugyan a felsoroltakat kell-e az ország szűkebb értelemben vett báróinak tekintenünk, azt eloszlatja a többi egykorú dokumentum. Ezekben ugyanis — az időközben beállt természetes változásoktól eltekintve — *állandóan a kisebb dekrétumból ismert neveket találjuk az élen, és pedig kizárólag azokat.* A többi, ugyancsak „*viritim*” előszámlált főrend a zászlósúruk után következik. Ezt az éles cezurat minden esetben megtaláljuk: az 1500. május 15-i királyi tanács 43 résztvevője közül az első 24, az 1502. évi országgyűlés 34 főrendje közül az első 20, az 1505-ben felsorolt „*barones*” közül az első 21 után. Ugyanígy határozható el az 1490. július 31-i farkashídi szerződés első 16 aláírója a soron következőktől.⁴ (A mondottakkal vö. az 1. táblát.)

Később visszatérünk még rá, hogy a „*barones*” köre a voltaképpeni zászlósúrakénál valamelyest bővebb volt. Jelen tanulmányban azonban a rövidség és az érthetőség kedvéért engedve a szabatsóságból, bárói renden a zászlósúruk rétegét fogjuk érteni. A feladatunk most az, hogy ennek a rétegnek 1490 körüli összetételét próbáljuk rekonstruálni, az 1490 és 1505 között történt módosulásokat figyelembe véve. Az 1. táblán látható, hogy e tizenöt év alatt mintegy nyolcan emelkedtek a bárók közé, közülük négyen már az 1498. évi dekrétumban is megtalálhatók, 1490-ben azonban még semmiképpen sem zászlósúruk. Somi Józsa, Kinizsi utóda a délvidéki főkapitányságban, csak 1494-ben lép a politikai porondra, birtokait pedig később szerzi.⁵ Ráskai Balázs már megindult a vagyonszerzés útján, de 1492-ig budavári udvarbíró csupán, ennek megfelelő szerény helyen találjuk pl. abban 1490. évi oklevélben, amellyel az országnagyok *salvus conductust* adtak III. Frigyes és Korvis János híveinek.⁶ Ugyanez áll bajnai Both (vagy ahogy ekkoriban még nevezik: Lábatlani) Andrásról, aki 1488-ban Podjebrád Viktorin legyőzésekor Medvevár kapitánya lett,

---

testvér, István mint főpohárnok „*saját jogán*” is zászlósúrnak számított. A nagylaki Jaksicsok két ága úgy látszik közösen állított bandériumot. Végül megjegyzendő, hogy az Ország és Hédervári családoknak volt nem bárói ága is.

⁴ Kiadások: 1500: Lukinich Imre: A podmanini Podmaniczky család oklevéltára. 1. köt. Bp. 1937. (A továbbiakban: Podm. I.) 345. l.; 1502: Kovachich Márton György: Supplementum ad Vestigia comitiorum apud Hungaros. 2. tom. Buda, 1800. 301. l.; 1505: Kovachich i. m. 333. l.; 1490: Kovachich i. m. 270. l. Az utóbbihoz sokban hasonló névsort találunk a Korvinnal kötött szerződésben: Dl. 37 668.

⁵ 1495-ben szerezte a megszorult Újlakitól a gesztesi (Km) uradalmat (OL. Eszterházy cs. hitb. lt. Repos. 40. G. 126., regeszta után), ugyanekkor kapta a királytól a Körös megyei Csáktornya várát (Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. I. 1—2. rész. Bp. 1919. [A továbbiakban: Csáky] 480. l.); valószínűleg 1500-ban Atyinát (K) (Dl. 88 855) és 1506 táján Almás várát (Kl) (Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában [a továbbiakban: Csánki I—III., V.]) Bp. 1890—1913. 5. köt. 297. l. Vö. 1513: Bártfai Szabó László: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002—1599-ig. Bp. 1938. [A továbbiakban: Pest] 339. l.)

⁶ Dl. 37 671. — Ráskairól vö. Kubinyi András: A budai vár udvarbírói hivatala (1458—1541). = Levéltári Közlemények 35(1964) 94. l. Birtokai: Szentlőrinc vára Vk 1491-ig (Csánki II. 276. l.), Fülek vára N, Csóvár N és 1499 óta Solymárért cserében Végles vára Zm (Pest 309. és 325. l.).

és egyelőre az is maradt.⁷ Beriszló Ferencet sem lehet még 1490-ben a zászlós-urak közé számlálnunk, különben az említett menlevélben bizonyára előkelőbb helyen szerepelt volna. A Beriszlók jómódú Pozsega megyei nemesek voltak, de a XIII. század óta nem gyarapították lényegesen vagyonukat egészen Mátyás koráig, amikor rövid idő alatt a megye legnagyobb birtokosaivá léptek elő. Új szerzeményeik zöme azonban zálogos birtok volt, ennek társadalmi súlya pedig messze elmaradt az adománybirtok mögött. Társadalmi emelkedésük Ulászló alatt következett, az 1490-es évek elején: Beriszló Ferenc házasságával (Frangepán Borbálát, Vuk rác despota özvegyét vette el) nagy vagyont és előkelő rokonságot szerzett, a másik Beriszló, János pedig rövidesen a kölpényi despoták gazdag örökébe lépett.⁸

Természetesen nehezebb megállapítani azon főurak 1490 körüli viszonylagos társadalmi rangját, akik 1498-ban, a kisebb dekrétum kiadásakor már nem voltak az élők sorában. A Korvinnal kötött farkashídi szerződésben az első tizenhat név között négy olyan báró fordul elő, akinek a következő években magva szakadt: Kinizsi Pál, Rozgonyi László, meggyesaljai Morócz László és Magyar Balázs. Kinizsi (†1494) mint délvidéki főkapitány hivatalból is zászlósúr volt, de hat vár és több mint száz falu uraként vagyonaival is ehhez a réteghez tartozott, apósával, Magyar Balázssal együtt, aki 1483 óta nem viselt országos méltóságot, de a Kinizsi-javaknak haláláig társtulajdonosa maradt.⁹ Rozgonyi László, Sebestyén erdélyi vajdának, Mátyás kedvelt vezérének a fia nem igen játszott ugyan politikai szerepet 1490-ig, de Mátyás halálakor ő lett Ulászló első főkamaraosa és úgy látszik, a Korvin-ellenes koalíció egyik vezérének számított. Tekintélyét atyjától örökölt hatalmas felvidéki birtokai biztosították. Kétségtelenül a zászlósurak közé kell sorolnunk az 1493-ban kihalt meggyesaljai Moróczokat is, bár Nagy Lajos óta nem jutottak országos hivatalhoz és birtokaik jelentős része is idegen kézen volt az 1420-as évektől fogva.

⁷ 1483-ban mint királyi kapitány leveri a hűtlen Perényieket (Teleki József: Hunyadiak kora Magyarországon [A továbbiakban: Tel.] Pest, 1852—1863. 12. köt. 256. l.), majd a zágrábi királyi vár kapitánya lesz (vö. Schönherr Gyula: Hunyadi Corvin János 1473—1504. Bp. 1894. 169. l.) és 1487-ben Nagykemléket (K) kapja zálogul Mátyástól (OL. Sándor cs. lt. elenchusa A. fasc. I. n. 4.). 1488-ban a király parancsára megszállja Podjebrád Viktorin herceg birtokait (Ant. Bonfini: Rerum Ungaricarum decades. Posonii 1744. 506. l.) és az elfoglalt Medvevár kapitányaként 1489-ben felesküszik Korvin Jánosnak (Dl. 37 663). 1494-ben a hercegtől Nagykemlékért és Likaváért cserében örökbe megkapta a siklósi várat, amelyre Ulászlótól adományt is szerzett (Dl. 75 707). — A Lábatlaniakkal való szoros kapcsolatát mutatja, hogy a Both családból egyedül őt illette Lábatlan és Csév birtoka (1511: Dl. 75 759 és vö. 1521: Dl. 75 802); a laki Túzok 1491. évi panasza szerint Mátyás egy bizonyos Lábatlani Andrásra bízta Medve várát, aki átadta Korvin kezébe (Dl. 37 651). Csakugyan 1491. aug. 7-én Lábatlani Szklabinya zálogbirtokáért lemond Medve váráról Korvin javára (Dl. 102 245). Ez az András egyébként már 1476-ban előfordul „*Labatlani dictus*” néven (Dl. 103 788) és feltehetően bajnai Bot Andrással azonos személy.

⁸ Vö. Csánki II. 436. l., 1489: Dl. 74 536. — Beriszló Ferenc házassága 1489—1496 között történt, vö. Thallóczy Lajos—Barabás Samu: A Blagay-család oklevéltára. Bp. 1897. (A továbbiakban: Blagay) 429. l., Magyarország melléktartományainak oklevéltára. 2. köt. A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések... Bp. 1907. (A továbbiakban: MSzO) 294. l. — A kölpényi despotákra vö. K. Jireček: Istorija Srba. 1. knj. 2. izd. Beograd, 1952. 415. l.

⁹ 1473: Podm. I. 109. l.

Bároi rangjukat a nagy kiterjedésű megyyes—szinyérvári domínium birtoklásának köszönheték.

Végül az 1490. év báróihoz számíthatjuk Egervári László horvát-szlavón bánt és Ulászló későbbi tárnokmesterét; Turóczi Györgyöt, aki rövid megszakítással 1475 óta viselte a pohárnokmesteri méltóságot, valamint ifj. Rozgonyi Istvánt, János országbíró fiát, akivel a dúsgazdag Fejér megyei ág éppen ez idő tájt szállt a sírba. Viszont úgy tűnik, hogy az 1492-ben elhalt monoszlai Csupor István és a birtokaitól Ulászló alatt átmenetileg megfosztott garai Bánfi Lőrinc inkább a bárók második rétegéhez számítható.¹⁰

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a szűkebb értelemben vett bárói rend Mátyás halálakor 36 családot foglalt magában.¹¹ Közülük tizenkettő (Újlaki, alsó-lindvai Bánfi, felső-lindvai Szécsi, Kanizsai, Bebek, Losonci, Szentgyörgyi és Bazini Gróf, homonnai Druget, megyyesaljai Morócz, bélteki Drágfi, Frangepán és Korbáviai) Anjou-kori vagy régebbi eredetű, további tizenegy (a Perényiek és a Rozgonyiak két-két ága, csesedi Bátor, lévai Cseh, Pálóci, Kompolti, Hédervári, gúti Ország és Brankovics) Zsigmond alatt szerezte vagyonát és befolyását, s körülbelül a harmada, tizenhárom báró, ill. bárói család köszönhette felemelkedését Mátyás kegyének (Korvin Jánoson kívül Zápolyai István, Geréb Péter, dengelegi Pongrác Mátyás, a Kinizsi—Magyar atyafiság, Ernuszt János, nádasi Ongor János, Turóczi György, Egervári László, a szalónaki Paumkircherek, nagylaki Jaksicsok, Szokoliak és monyorókeréki Ellerbach János.)

Nem érdektelen megvizsgálunk, mennyire volt azonos az immár elég egyértelműen meghatározott zászlósúri réteg az országos méltóságok viselőivel?¹² Illetve, mennyiben igazolja a gyakorlat azt az elvet, hogy bármely főméltóság viselője hivatala elfoglalásával az országbárók közé emelkedett, akár élethosszigan, akár — esetleg — utódaiban is?

Mátyás uralkodása alatt, de egyébként is, kivétel nélkül bárói rangot nyújtott a nádori, az országbírói, az erdélyi vajdai és a szlavón báni poszt viselése; 1465 óta három kivétellel¹³ ugyancsak zászlósurakat találunk a macsói bán,

¹⁰ Csupor István (talán testvére Mátyás kedvencének, Miklósnak?) a Körös megyei Szarvaskő vár, Monoszló város és 76 falu ura volt 1493-ban történt haláláig, vö. Fraknói Vilmos: Erdődi Bakócz Tamás élete. Bp. 1889. 60. l. (Az Erdődyek galgóci levéltárának Csupor-nyaga nem található az OL. Iványi-féle regesztái között.) — Garai Bánfi Lőrinc birtokai Darnóc vára, négy kastély és 100 falu, Körös és Valkó megyében (OL. Filmtár. Zay cs. zayugróci lt. C. 29.), amelyektől Ulászló 1493-ban hatalmaskodásai miatt megfosztotta (Erdődy cs. galgóci lt. Iványi-féle regeszták. OL. [a továbbiakban: Gg] 50. 2. 27.) és csak 1503-ban kapta vissza őket Korvintól (Dl. 37 754).

¹¹ L. a 2. táblát. Tanulmányunk előző részében (a továbbiakban: Engel: Nagyirtok I.) 59 bárói családot vettünk vizsgálat alá, ezek közül az alábbi letűnt családok számíthatók a zászlósurak e helyütt körülhatárolt, szűkebb kategóriájába: Hunyadi, Garai, Cillei, Maróti, Marcali, Szécsényi, Csáki, Korógyi, losonci Dezsőfi, Cudar, losonci Bánfi és bátmonostori Tóttós. A legelőkelőbb famíliák száma tehát nem igen változott Mátyás uralma alatt sem.

¹² A XV. századi archontológiai adatokat Fügedi Erik rövidesen megjelenő tanulmányából vettem a szerző szívességéből, amelyért ezúton is köszönetet mondok.

¹³ A felsorolt tizenegy legfőbb méltóságot 1465 és 1490 között összesen negyvenhárom személy viselte. Az említett három kivétel: 1. besei Farkas Tamás ajtonállómester (1475—1477), a Doboka megyében birtokos Kácsik-nembeli harinnai Farkas-családból (Dl. 26 907);

a tárnokmester, ajtónállómester, asztalnokmester, pohárnokmester, lovászmester tisztségében, tehát valamennyi udvari méltóságban. Továbbá közülük került ki a XV. század folyamán általában a temesi főispán, akinek hivatalával az 1470-es évek óta számos délvidéki megye kormányzata intézményesen is egyesítve volt, ennek megfelelően az „*alsó részek főkapitánya*” címet viselte, és tisztsége nagyjából a vajda és a szlavón bán hivatalával volt egyenértékű. Megjegyzendő viszont, hogy a XV. század közepe óta a fontos és veszélyes, de talán éppen ezért kevésbé keresett bányászati posztok: a szörényi és az időnként Szlavóniától különválasztott horvát-dalmátországi, s a későbbi szervezésű jajcai, belgrádi, sabáci és szreberniki, általában vagy jobbára nem zászlósuraknak voltak fenntartva.

Az említett szabályok alól azonban érdekes kivételt találunk az 1456 és 1464 közötti években, különösen pedig Mátyás trónralépte után, amidőn az udvari méltóságok legtöbbszörében a Várdai, szekcsői Herczeg, Dombai, györgyi Bodó, Vezensenyi, gersei Pető és szomszédvári Henning családok tagjai tűnnek fel, két Újlaki-familiárisal, Buzlai Lászlóval és Nagyvölgyi Lászlóval együtt. Utóbbiak 1456–1458 között együttesen viselték a lovászmester, majd a pohárnokmester méltóságát, Nagyvölgyi pedig 1459-ben még macsói bán is lett rövid időre. Ennek ellenére Újlaki Miklós familiárisa maradt, nem gazdagodott meg, és 1466-ban mint bakvai várnagyot látjuk viszont.¹⁴ Úgy látszik, Buzlai sem emelkedett magasabbra társánál, és amikor később II. Ulászló idején fia, Mózes ismét a legelőkelőbb bárók között jelenik meg, ez aligha tudható be atyja korábbi karrierjének.¹⁵ Ami a többi felsorolt nevet illeti, közös vonásuk az, hogy vagy korábbi időből, vagy Mátyás kegyéből a várbirtokos főnemességnek ahhoz a rétegéhez tartoznak, amely közvetlenül a „*legszegényebb*” zászlósurak után következett. Birtokaik egy vagy két, rendszerint szomszédos megyében terültek el, központjukat egy vagy gyakrabban két, esetleg három vár képezte. Legvagyonosabbjaik, így a Csákiak, gersei Petők vagy a losonci Bánfiak, éppen a zászlósurak közé is számíthattak volna, és inkább csak a körülmények vagy az erőviszonyok véletlen alakulása folytán szorultak kissé hátrább. Mindenesetre hol az egyik, hol a másik családból találunk valakit az országbárók közvetlen környezetében, s jellemző, hogy az 1505. évi országgyűlésen éppen a gersei Petőket, Csákiakat és losonci Bánfiakat — igaz, az utolsó helye-

2. Felföldi Pál macsói bán (1477–1479), Újlaki Lőrinc hivataltársa, talán gyámjaként. 1471-ben Valkó megyei nemesként fordul elő (Csánki II. 370. l.); 3. Paksi László tárnokmester (1483–1487), a Zsigmond alatt elszegényedett Rátót-nembeli Paksiak egyik ágából. Testvére, Pál és rokonai, Albert és Lajos II. Ulászló alatt a bárók második rétegében tűnnek fel (l. 1. tábla, és vö. 1483: Dl. 88 693). Tudunkkal az említettek egyike sem emelkedett a nagybirtokosok sorába, sőt Farkas Tamás a XV. század végén maga is középnemesként szerepel Erdélyben (Csánki V. 473. l.).

¹⁴ Dl. 59 548. — A Bács megyei Nagyvölgyről vette nevét és neje, bartáni Peres Ilona révén Bodrog megyében és Erdélyben szerzett kisebb birtokokat (Csánki II. 177., 221. l., V. 562., 804. l.). 1440-ben Újlaki familiárisaként bodrogi alispán (Zichy Okmánytár IX. 6. l.).

¹⁵ Buzlai Mózes, Podmaniczky János sógora 1501-ben lett ajtónállómester. Valószínűleg ekkoriban szerezte Simontornya várát Beatrix királyné távozása után (vö. 1505: Podm. I. 447. l. és Kiss István: Simontornya krónikája. Simontornya, 1938.) Előbb talán Beatrix itteni várnagya?

ken felsorolva — kifejezetten a bárók között említik. Megyei szinten, a megyei középnemesség szemével nézve kétségtelenül azok is voltak.¹⁶ Hozzá kell ten-nünk, hogy némely esetben a birtok szétdarabolódása is hozzájárult a család tekintélyének csökkenéséhez. Ismeretes, hogy a magyar örökösödési jog értel-mében a fiúutódokat egyenlő rész illette meg, és a bárói familiákat ennélfogva legalább annyira fenyegette az ágakra szakadás (és a vagyonnak ezzel járó szétdarabolódása), mint a *defectus seminis*, a férfiági kihalás réme. Szinte azt mondhatnánk, valamelyik esetnek előbb-utóbb *be kellett következnie*. Az iga-zán nagy vagyonoknak persze viszonylag kevesebbet ártott az osztozkodás, bár pl. a Szentgyörgyi grófok bazini ágát, vagy a monyorósi Rozgonyiakat nem annyira saját gazdagságuk, mint inkább a nagyvagyonú testvérág tekintélye tar-totta zászlósúri szinten. Kisebb bárók, mint a XV. század első felében a kusalyi Jakcsok, Mátyás idején a losonci Bánfiak egyre jelentéktelenebbé váltak a csa-ládi osztályok következtében. Ez természetesen családi összeköttetéseikben is tükröződött. Érdekes megfigyelni, miként térnek át a korábbi igen fényes rokonsággal dicsekedő losonci Bánfiak utódai 1500 táján arra, hogy rendszere-sen középnemesei sorból válasszanak maguknak házastársat.¹⁷

Említettük, hogy 1464-ig számos udvari méltóság ebből a jómódú vár-birtokos, „*majdnem bárói*” rétegből került ki. (Mátyásnak hasonló törekvése ez a nagybárók háttérbe szorítására, mint aminőt Zsigmond királynál is átme-netileg és kisebb mértékben megfigyelhetünk az 1402 utáni években, s amellyel Tari Lőrinc, Ders Márton, Pécsi Pál vagy Besenyő Pál hivatalviselése hozható kapcsolatba.) Láttuk azt is, hogy e néhány év gyakorlatától és kevés kivételtől eltekintve mind az országos, mind az udvari főméltóságokat rendre a bárói rend tagjai töltötték be, és ebben a tekintetben Mátyás uralkodása sem hozott fordulatot. Azonban, tegyük hozzá, nemcsak azokat sorolták — legalábbis a XV. század vége felé — a bárók közé, akik, vagy akiknek közvetlen elődei főtisztséget viseltek. Azok közül, akiket ekkoriban bizonyíthatóan a zászlós-urak között találunk, a Bebekék 1448 óta, a Kompoltiak 1451 óta, a lévai Csehek 1438 óta, a Perényiek országbírói ága 1423 óta nem viselt országos főhivatalt, a Drugetek és Moróczok Nagy Lajos alatt szerepeltek utoljára, Mátyás kreatúrái közül pedig a nádasdi Ongorok, nagylaki Jaksicsok és a Paumkircherek egyetlen egyszer sem fordulnak elő. Úgy véljük, mindezeknél — és tegyük nyomban hozzá: a többi bárónál is — a zászlósúri rang *biztosítéka* a vagyon volt, mégpedig a királyi jóváhagyással, adománylevelél alapján örök-letesen birtokolt vagyon. Országos méltóság viselése *önmagában* senkit sem emelt maradandóan a zászlósurak sorába.

Mekkorák voltak e vagyonok? Sajnos, akár abszolút, akár relatív, azaz egymáshoz viszonyított értéküket próbáljuk meghatározni, megoldhatatlan fel-

¹⁶ Birtokaikra Engel: Nagybirtok I. 1. tábla 16., 38. és 46. jegyz.

¹⁷ A családi birtokokat utoljára egyesítő István (†1459) még Kompolti János özvegyét, Tari Margitot vette nőül. Azonban vejei és menyei között már gedei Lorántfi és Betleni, a következő nemzedékben harinnai Farkas, Dobokai, bátori Szaniszlóffy, albisi Zólyomi és Cékei családbeliek szerepelnek, valamennyien jómódú megyei nemesek. (Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonci Bánffy család történetéhez. 1—2. köt. Bp. 1908—1928. [a továbbiak-ban: Bánffy] oklevelei alapján.)

adattal kerülünk szembe. Az első nehézség természetesen az adatok hiánya. Bármilyen tömegű ismeretlen anyag lappang még levéltárainkban vagy egyelőre hozzáférhetetlen helyen, és fogja még idővel gazdagítani ismereteinket, számos fehér folt marad térképünkön. Ismeretes, hogy a törökidő óta déli végek levéltárai túlnyomórészt elpusztultak, ezért tudunk olyan keveset az ottani famíliák: Szokoliak, Jaksicsok, Brankovicsok, Beriszlók birtokviszonyairól. Sajnos, csaknem ugyanígy állunk az ország egyik legnagyobb oligarchájával: Zápolyai Istvánnal is. Míg pl. Korvin János birtokait Brandenburi György fennmaradt levéltárából viszonylag jól ismerjük, s az Újlakiak uradalmairól is maradt legalább néhány sommás felsorolás, a Zápolyaiak okleveleinek teljesen nyoma veszett, annak ellenére, hogy óriási birtokaik, amennyire a szórványos adatokból megállapítható, a fél országot behálózták. (Ez a hiány annyira feltűnő, hogy ismeretlen sorsú uradalmak esetében szinte hajlamos lenne a kutató — különösen felvidéki birtokoknál — pusztán ebből a tényből Zápolyai-birtoklásra következtetni.)

A nagybirtokosok legtöbbjénél természetesen jóval kedvezőbb a helyzetünk. Olykor rendelkezésünkre áll a családi vagyon teljes, azaz falvankénti, vagy — ami a gyakoribb — az uradalmak nem részletezett, sommás felsorolása, amelynek alapján a tartozékok hozzávetőleges száma más forrásokból sok esetben megállapítható. Más kérdés az efféle felsorolások megbízhatósága. Ebben van a kutatás második fő nehézsége, hiszen célunk mindig a *tényleges* helyzet felderítése lenne. A feudalizmus gyakorlatában azonban, mint tudjuk, sohasem ezt, hanem a vélt vagy valódi *jogi* helyzetet foglalták írásba, mégpedig annál gyakrabban és nyomatékosabban, mennél inkább vitatható volt. Vitás esetek legnagyobb részt elszietett vagy érvényesíthetetlen királyi adományozások nyomán keletkeztek — ilyeneknek se szeri, se száma a XV. században —, vagy zálogosítások következtében.¹⁸ Ez a bizonytalansági tényező egyformán figyelembe veendő a jogbiztosítás valamennyi fajtájánál, még a családi örökösödési szerződéseknél is.¹⁹ Nem árt óvatossággal kezelni legszolidabbnak tűnő forráscsoportunkat, az adózási összeírásokat sem.²⁰ Legbiztosabbak azok az ismere-

¹⁸ Hogy a valódi tényállás olykor milyen kevésbé derül ki az oklevél formális tartalmából, arra igen tanulságos az alábbi példa. 1500. máj. 11-én Hédervári Ferenc a fehérvári keresztetek konventje előtt valamennyi, név szerint felsorolt birtokát elzálogosította 20 000 aranyforintért Rozgonyi Istvánnak, aki egyébként sógora volt (Radvánszky Béla—Závodszy Levente: A Hédervári család oklevéltára. 1—2. köt. Bp. 1909—1922. [A továbbiakban: Hédervári] 1. köt. 490. l.) Látszólag szokványos zálogügylet; ámde ugyanazon a napon, ugyanott és ugyanazon összegért Rozgonyi is zálogba vetette összes javait — Hédervárinak (Hédervári I. 493. l.). Valójában tehát a királyi háramlási jog kijátszásáról, az örökösödési szerződéseknek egy sajátos változatáról van szó.

¹⁹ 1443-ban pl. Hédervári Lőrinc (Hédervári I. 209. l.), 1490-ben megyesi Morócz István (Nagy Imre: Sopron vármegye története. Oklevéltár. 1—2. köt. Sopron, 1889—1891. [A továbbiakban: Sopn.] 2. köt. 562. l.) említ birtokai között minden megjegyzés nélkül olyanokat (Vöröskő, ill. Szigliget és Berzevice), amelyek sohasem, vagy csak igen régen voltak családjá birtokában.

²⁰ Az Ernusztféle számadásokban pl. Árvát és egy hatalmas Liptó megyei uradalmat (ti. Likavát) 1494-ben Korvin, 1495-ben Zápolyai István nevében találunk (J. Chr. Engel: Geschichte des Ungarischen Reichs und seiner Nebenländer. 1. Theil. Halle, 1797. 34. és 134. l.). A birtokos változása tehát látszólag ekkor történt. Más forrásból azonban biztosan

teink, ahol a birtoklás ténye nem jogbiztosítás kapcsán, hanem más összefüggésben merül fel (hatalmaskodás, idézés, szomszédosok felsorolása, missilisek keltezése stb.), természetesen éppen ezeknek összegyűjtése a legnehezebb.

A felsorolt nehézségek ellenére elmondható, hogy a XV. század végén a váruradalmak és más jelentékenyebb birtoktestek mintegy 95%-ánál a birtokos ismert vagy több-kevesebb bizonyossággal feltételezhető; számos esetben elég pontosan meg tudjuk adni az egyes családok kezén levő várak, mezővárosok és falvak számát is. Meglehetősen elkedvetlenítő azonban, mily keveset mondanak valójában ezek a számok. Egyfelől nem fejeződnek ki bennük egyéb fontos jövedelmi források (vámok, bányajogok stb.), eltérő mezőgazdasági termelési tényezők stb., de ugyanolyan kevéssé azok a különbségek, amelyek pusztán a lélekszámot tekintve fennálltak az egyes települések között akár egyedenként, akár pedig — s ez talán még fontosabb — a tájegységek átlagában.²¹ A mellékelt táblázatok tehát nem alkalmasak messzemenő következtetések levonására, s csupán általánosságban érzékeltethetik a bárói birtokok nagyságrendjét. Egészében véve — és ezt hangsúlyozni kívánjuk — továbbra is biztosabbnak látszik az egyes családok politikai és társadalmi szerepéből következtetni vagyonuk jövedelmezőségére, mint fordítva.

Elég jól elemezhető viszont a rendelkezésünkre álló adatokkal is a *birtokok forgalma*. Előzetesen utaltunk már arra, hogy Mátyás uralkodása idején a birtokviszonyok nagyarányú eltolódásával kell számolnunk. Valóban, a pontosabb vizsgálat is azt mutatja, hogy 1458 és 1490 között — az állandóan egyházi és királyi (vagy királynéi) kezben levőket, az 1441 óta rövid megszakítással Ausztriához tartozókat, valamint az ismeretlen sorsúakat leszámítva — a váruradalmaknak közel 55%-a gazdát cserélt. (L. a 3. táblázatot.) Zsigmond idején ugyanannyi idő alatt (1405—1437) ez az arány kb. 39%-ra tehető. Megjegyzendő persze, hogy a Mátyás alatti birtokváltozások aránytalanul nagy része, több mint a harmada esik a konszolidáció első hét évére.

Honnan eredt ez a nagymérvű változás? Ami az első éveket illeti, ekkor került sor — legalábbis nagyrészt ekkor — az 1440 óta dühöngő anarchia következményeinek felszámolására. Ennek során, mint ismeretes, először a felvidéki ügyek rendezése történt meg 1458 és 1462 között, részint a cseh uralom fokozatos felszámolásával, részint — északnyugaton — a trencsényi királynéi uradalmak és Szentmiklósi Pongrác „*birodalma*” jogi helyzetének tisztázásával. Az 1463-as boszniai hadjárat után Mátyás elsősorban Szlavóniának szentelte figyelmét, ahol a polgárháború évei, sőt évtizedei, majd a Cilleiek kihasználása és az örökségükért folyó harc teremtett meglehetősen zilált hatalmi viszonyokat. A rendezés bizonyára Zápolyai Imre kormányzói megbízatásával

---

tudni, hogy a két vár tényleges urai Korvin kapitányai, a lomnicai (később: palocsai) Horvátok voltak egészen 1505-ig, ill. 1507-ig, amikor a Zápolyai-családdal elcserélték Palocsa és Dunajec uradalmait ellenében. (Vö. 1503: Dl. 37 749—51, 1505: Dl. 37 777 és Wagner K.: *Diplomatarium comitatus Sarosiensis*. Posenii — Cassoviae, 1780. 76. l., 1507: Szepes megyei Tört. Rég. Társ. Évk. 6 [1891] 5. l.)

²¹ Vö. Bácskai Vera: *Magyar mezővárosok a XV. században*. Bp. 1965. 23—32. l.; a falvakra Szabó István: *A magyarság életrajza*. Bp. 1941. 34. és 52. l., és ugyanő: *A falurendszer kialakulása Magyarországon*. Bp. 1966. 197. l.

(1463. dec.—1465. szept.) függ össze, de menetéről és előzményeiről vajmi keveset tudunk.²² Annyi kétségtelennek látszik, hogy az 1457 után kialakult *status quo*-t Mátyás kénytelen volt messzemenően figyelembe venni. Ily módon Cillei Ulrik egykori alvezérei és kapitányai közül Vitovec megtarthatta a zagoriai grófságot, Lamberger Frigyes a Muraközt, Paumkircher Császárvárát, sőt valamennyien az ország bárói között kaptak helyet. Frangepán Mártonnal — aki a Cilleiek legdélibb birtokait ragadta magához — sikerült a királynak olyan értelmű egyezséget kötnie, hogy magtalan halála esetén összes javai a koronára szállnak.²³ Három hatalmas uradalom pedig — a medvevári, szentgyörgyvári és a nagykemléki — az átszervezés eredményeképpen a király, ill. hívei kezére jutott.

A szlavóniai konszolidációban a pénz és a politika nagyobb szerepet kapott, mint a fegyverek. Nyomában pénzemberek és nem katonák szereztek birtokot: laki Túz János, Mátyás első kincstartója, aki Medvevárát és Rakonokot 12 000 aranyért váltotta ki az osztrák Weisspriachok kezéből,²⁴ és Ernusztt János, akit hamarosan Szentgyörgyvár és Kapronca, majd Lamberger után a csáktornyai uradalom birtokában találunk. A Felvidéken viszont elsősorban azok jutottak adományhoz, vagy zálogbirtokhoz, akik ott vezérkedtek: Rozgonyi Sebestyén és főként Zápolyai Imre, akit az örökös szepesi grófság elnyerése egycsapásra a bárók élvonalába emelt.

Átfogóbb képet nyújt Mátyás birtokpolitikájáról az a mód, ahogyan a koronára háramlott birtokokat kezelte. (L. a 4. táblát.) 32 esztendő alatt összesen mintegy 90 váruradalom került vissza, legalábbis jogilag, a király rendelkezése alá, nagyobb részben (58) magszakadás, kisebb részben (32) jószágvesztés címén. Az újbóli eladományozásra jobbára azonnal sor került, leszámítva azon eseteket, amikor a vagyon vagy egy része tartásként az özvegy kezén maradt,²⁵ továbbá, amikor Mátyás egyes uradalmakat meghatározott célra, leginkább fia számára tartalékolta.²⁶

²² Vitoveccel 1463. máj. 18-án békült ki Mátyás Bátmonostorán: Dl. 45 046; vö. Gg. 58. 1. 4. és Tel. III. 347. l. — Később egy ízben a király személyes beavatkozására is sor került: 1465 októberében a Körös megyei Szentgyörgyvárát tartotta ostrom alatt. (Fraknói Vilmos: Mátyás király levelei. 1. köt. Bp. 1893. 112. l.)

²³ 1464. ápr. 5-én: Frangepán II. 64. l.

²⁴ Dl. 38 043. A kiváltás 1465-ben történt, mert ebben az évben a várat már Túz János kezén találjuk. (I. B. Tkalčić: Monumenta historica lib. reg. civitatis Zagrabiensis. 1—14. vol. Zagrabiæ 1889—1932. [A továbbiakban: Tkalčić] 2. vol. 305. l.), míg 1464-ben még a Weisspriachoké (Frangepán II. 70. l.)

²⁵ A Szilágyi-birtokok nagy része 1464-ig Bátori Margit kezén maradt (Dl. 15 567); a Maróti-javakból Valpó és bizonyára Atya is 1481-ig Szilágyi Margité (1480: Dl. 14 703); a Garai-hagyatékából Atyinát, Nekcsét és Újvárt Jób özvegye, Újlaki Fruzsina tarthatja meg nővérével, Katalinnal közösen, de azzal a záradékkal, hogy haláluk után valamennyi Korvin Jánosra száll (1490: Dl. 37 668). A herceg jogait az országnagyok is elismerték, de a birtokokat ennek ellenére később Újlaki Lőrinc és Somi Józsa kapta meg (1499: Századok 31 [1897] 930. l. jegyz.; 1500: Dl. 88 855).

²⁶ Így pl. Gyula várát 1476—1482 között, a Komorovszki Pétertől 1474-ben visszafoglalt Árvát és Likavát 1482-ig, Frangepán Márton javainak nagy részét 1479 után, Túz János birtokait 1481—1485 között. A tartalékolás célját mutatja, hogy szinte valamennyi

A mellékelt összeállítás elemzéséből elég világosan kitűnik Mátyás „kádérfejlesztési” programja. Látható, hogy ebben a régi arisztokráciának kevés hely jutott. Míg a korszak méltóságviselői között csaknem valamennyi neves familia egy vagy több képviselőjét megtaláljuk (Pálóci László és Imre, Perényi István, Hédervári Imre és Miklós, Kanizsai László, Újlaki Miklós és Lőrinc, Szentgyörgyi Zsigmond és János, Maróti Mátyás, Cudar Simon, Marcali László, Szécsi Miklós és Losonci István), nagyobb adományokban mindössze négyen részesültek közülük. Ország Mihály nádor és a Bátor-testvérek — kivált István, kinek kezében addig példátlan hatalom összpontosult az országbírói és a vajdai méltóság egyesítése révén — mindvégig Mátyás különös kegyében állottak; a Rozgonyi-testvérek csupán 1471-ig, amikor belekeveredtek a Vitéz Jánosféle összeesküvésbe, alsólindvai Bánfi Miklós pedig 1487-ig, amikor a király ismeretlen okból megneheztelt rá, megfosztotta a két évtizeden át viselt pozsonyi főispánságtól és óriási marosvidéki uradalmaitól, sőt egy időre „non sine magna procerum consternatione” börtönbe is vetette.²⁷

Az adományok többi élvezője — leszámítva a Losonciakat és Kompoltiakat, akik Ország Mihály rokonaiként, vele közösen jutottak birtokokhoz — egytől-egyig *homo novus*. Ezek sorában kezdettől fogva a király rokonai járnak az élen, sorban egymást követve. Az első években Mátyás nagybátyja, Szilágyi Mihály, 1464—1476 között dengelegi Pongrác János, az ő halála után a vingárti Gerébek, mind Mátyás unokatestvérei, de egyben hadvezérei is. Mellettük szintén katonai pályán emelkedtek magasra Magyar Balázs, Szokoli Péter, Egervári László, Horvát Damján, Kinizsi Pál, a rejtélyes nádasdi Ongor János, ez a Hunyad megyei kismemes, aki minden látható ok nélkül kapja 1470 táján egyre-másra az adományokat, végül, de talán elsősorban, Csupor Miklós, 1467 után Mátyás első számú kedveltje, akit csak váratlan halála akasztott meg szinte példátlanul gyors karrierjében.²⁸ A korszak új embereinek harmadik csoportja a pénzügyigazgatás élén tollasodott meg; Ernusztot és Túz Jánost már említettük, Zápolyát is. Ő volt hármuk közül minden jel szerint a leggátlátalanabb. Ot év alatt, míg a kincstartóságot viselte, elképesztő összegért, több mint 60 000 aranyforintért szerzett a királytól zálogbirtokokat!²⁹

előbb-utóbb Korvinnak jutott, csupán Medve várát kapta meg 1485-ben Podjebrád fia, Viktorin herceg (Dl. 102 225), de ő is csak kárpótlásul a szintén Korvinnak adományozott troppai hercegségért.

²⁷ Bonfini 503. l. Nyilván erre az eseményre vonatkozik az a történet, amelyet Bánfi kegyvesztésének magyarázataként Teleki József ad elő (Hunyadiak kora IV. 73. l.) az 1468. évnél, Gregoriansz Pál nyomán. Eszerint Mátyás szemet vetett Bánfi szép feleségére, Margit sagani hercegnőre, s midőn a főúr a király elől megszöktette asszonyát, Mátyás haragjában bebörtönöztette és két évig fogva tartotta, Solymost és Lippát pedig a pozsonyi főispánsággal együtt elvette tőle.

²⁸ 1468-tól erdélyi vajda, verőcei örökös főispán; számos birtokot kap Erdélyben (Csánki V. 459., 762. és 920. l.), 1472-ben pedig a teljes Korógyi-vagyont 4 várral, 11 mezővárossal és 284 faluval (Gg. 63. l. 39, Csánki feljegyzései után).

²⁹ 1459—1462 között összesen 49 000 forintért Tokajt, Salgót, Tállyát, Szatmárt és Németit (Dl. 65 921), 1460 novemberében 6200 forintért Szepesvárat (Dl. 44 953), majd 6000-ért Rihón felét (Dl. 15 524).

Mátyás többi kreatúrái közül megemlíthetjük még Parlagi Györgyöt, az egykori Cillei-familiáris Turóci Benedeket és fiát Györgyöt, továbbá a török elől menekült Brankovics Vukot, akit Mátyás visszafogadott kegyébe és 1471-ben despotai címmel ajándékozott meg,³⁰ végül a szintén szerb Jaksicsokat.

1482-ben hirtelen fordulat következik be Mátyás birtokpolitikájában. Korábban minden rendelkezésre álló birtokkal maroknyi hívének igyekezett kedvezni; uralma utolsó nyolc évében minden eszközzel fia, Korvin János herceg utódlását készíti elő. Korvin kilencéves volt, amikor 1482 húsvétja táján egyszerre kapta meg Hunyad, Gyula, Árva, Likava és Siklós uradalmait mintegy 300 faluval; Mátyás halálakor már nagyobb vagyona volt, mint Zápolyainak és Újlakinak, az ország két leghatalmasabb zászlósurának együttvéve. Ennek azonban ára volt. Nyolc éven keresztül Korvinnak jutott minden, a báróknak semmi. (Jellemző, hogy Mátyás nagy igyekezetében a hercegnek adta a kihalt Marcaliak örökségét is, csak akkor vonta vissza, midőn kiderült, hogy érvényes adomány alapján régóta a Bátoriakat és a Bánfiakat illeti.) Az árat végül a hercegnek kellett megfizetnie. Amikor Mátyás halála után kenyértörésre került a dolog, a király egykori kedvencei közül egyedül az Ernusztok álltak mellette, és a csontmezei ütközetben éppen Zápolyai, Batori, a nádorfi Ország László meg Rozgonyi Sebestyén fia döntik el a trónöröklés kérdését — Ulászló javára.³¹

³⁰ Jireček i. m. 411. l.

³¹ Dl. 37 683.

1. tábla

BÁRÓI NÉVSOROK 1490—1505*

I. Az 1498. évi XXII. tc.:

1. Újlaki Lőrinc herceg	20. Szentgyörgyi és Bazini Péter
2. Zápolyai István szepesi gróf, nádor	21. Szentgyörgyi és Bazini Ferenc
3. vingárti Geréb Péter országbíró	22. felsőlindvai Szécsi Miklós
4. bélteki Drágfi Bertalan erdélyi vajda	23. szalónaki Paumkircher György
5. Somi Józsa temesi főispán	24. monyorókeréki Ellerbach János
6. alsólindvai Bánfi Miklós	25. guti Ország Zsigmond
7. ecsedi Bátori György	26. nánai Kompolti Zsigmond
8. csáktornyai Ernuszt János	27. Lévai Zsigmond
9. dengelegi Pongrác Mátyás	28. Ráskai Balázs
10. Perényi Imre	29. bajnai Bot András
11. Perényi Gábor	30. nádasdi Ongor János
12. pelsőci Bebek János	31. bolondóci Bánfi János
13. Rozgonyi István	32. Losonci Zsigmond
14. Pálóci Antal	33. Hédervári Ferenc
15. Homonnai János	34. nagylaki Jaksics István
16. Kanizsai László	35. grabarjai Beriszló Ferenc
17. Kanizsai István	36. grabarjai Beriszló János
18. Kanizsai György	37. Szokoli Albert
19. Szentgyörgyi és Bazini Tamás	38. Brankovics Jovan despota
	39. Frangepán grófok
	40. Korbáviai grófok

II. Az 1490. évi farkashídi egyezmény:

<i>Bátori István</i> országbíró	Morócz László (kih. 1493)
<i>Zápolyai István</i>	<i>Paumkircher</i> Vilmos
<i>Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond</i>	<i>Lévai</i> Bánfi János
<i>Szentgyörgyi és Bazini Péter</i>	<i>Perényi</i> János
Kinizsi Pál (†1494)	Magyar Balázs (†1492?)
<i>Geréb Péter</i>	losonci Bánfi Dezső (?)
<i>Bánfi Miklós</i> (alsólindvai)	Paksi Pál, Albert és Lajos
<i>Ország László</i>	gersei Pető Miklós és János
<i>Rozgonyi László</i>	Csáki Benedek
<i>Losonci László</i>	Dóci Péter
<i>Drágfi Bertalan</i>	albisi Zólyomi Miklós

* Azoknak a báróknak a neve, akik az 1498. évi XXII. t. c.-ben fel vannak sorolva, a II—V. táblázatban kurzívvval van szedve.

III. Az 1500. május 15-i királyi tanács:

Korvin János herceg
Geréb Péter nádor
Újlaki Lőrinc herceg
Szentgyörgyi Péter vajda
Drágfi Bertalan
Ráskai Balázs
Bornemissza János kincstartó
Perényi Imre
Ernusz János
Szentgyörgyi Tamás
Bátori György
Szécsi Miklós
Kanizsai László
Kanizsai György
dengelegi Pongrácz Mátyás
Bebek János
alsólivdvai Bánfi Jakab
Perényi Gábor
Pálóci Antal és Mihály
Rozgonyi István
Homonnai János

Ország Zsigmond
Ongor János
gergellaki Buzlai Mózes
csulai Móré György
Podmaniczky János
Czobor Márton
Pogány Péter
Kubinyi László
kamicsácsi Horvát Márk
lodomérci Bradács Lőrinc
Buthkai Péter
Korlátkői Osvát
gersei Pető János
Dombai Pál
Szobi Mihály
mohorai Vidfi Ambrus
Battyáni Benedek
váraskeszi Lépes Bernát
Parlagi Menyhért
Verbőczy István
Szerecsen György

IV. Az 1502. évi országgyűlés:

Geréb Péter nádor
Szentgyörgyi Péter országbíró
Újlaki Lőrinc herceg
Somi Józsa temesi főispán
Ráskai Balázs
Buzlai Mózes
Kanizsai György
Bátori György
Pálóci Antal és Mihály
Drágfi György
Ország Zsigmond és Mihály
Perényi Imre
Rozgonyi István
Losonci Albert
Ongor Miklós
Homonnai János

Szécsi Tamás
bajnai Bot András
györgyi Bodó Ferenc
Battyáni Boldizsár
Battyáni Benedek
gersei Pető János
Czobor Imre
Szerecsen György
Dombai Pál
Haraszi Ferenc
Korlátkői Osvát
Várdai Miklós
Buthkai Péter
Illyevölgyi János
Marócsai Ferenc
Báncai András deák

V. Az 1505. évi országgyűlés:

a) „barones”

Perényi Imre nádor
Szentgyörgyi Péter országbíró
Zápolyai János szepesi gróf
Újlaki Lőrinc herceg
Somi Józsa temesi főispán
Ráskai Balázs tárnokmester
Buzlai Mózes ajtónállómester
Bátori György lovászmester
Pálóci Mihály pohárnokmester
Podmaniczky János főkamარás
Pálóci Antal
Szentgyörgyi és Bazini Ferenc gróf
Kanizsai György belgrádi bán
Beriszló János rác despota
Telegdi István kincstartó
pelsóci Bebek János
bélteki Drágfi György

felsőlindvai Szécsi Tamás
guti Ország Mihály
Hédervári Ferenc
monyorósi Rozgonyi István
Homonnai János
Losonci Zsigmond
Merzini György comes
bajnai Bot András
vál. horvát-szlavón bán
gyarmati Balassa Ferenc
vál. horvát-szlavón bán
gersei Pető János
(királynéi?) ajtónállómester
Tárcai János székelyispán
Sárkány Ambrus pozsonyi főispán
Csáki Mihály
losonci Bánfi János

b) előkelők

Bélai Barnabás szőrényi bán
Móré György belgrádi bán
csulai Kende Miklós sabáci bán
kamicsáci Horvát Márk budai várnagy
enyingi Török Imre
Paksi Mihály
Czobor Márton
Szobi Mihály
Szerecsen Lajos alországbíró
Illyevölgyi János ítélőmester
Verbőczy István ítélőmester

Mezőgyáni Máté ítélőmester
Marócsai Ferenc ítélőmester
szerdahelyi Imrefi Mihály
Báncsai András deák
Korlátkői Osvát
albisi Zólyomi Miklós
kövendi Székely Miklós
Várdai László
berekszői Hagymás Miklós
Paksi Albert

2. tábla

A ZASZLÓSURAK BIRTOKAI 1490-BEN

Birtokos	Vár	kastély	mezőváros	falu
Korvin János herceg ¹	30	17	49	1000
Zápolyai István ²	18	4	17	240
Újlaki Lőrinc herceg ³	14	7	17	(300)
Újlaki Fruzsina és Katalin	3	3	7	(200)
Bátori István országbíró ⁴	5	4	22	287
alsóindvai Bánfi ⁵	5	1	14	250
vingárti Geréb Péter ⁶	2	8	11	218
bélteki Drágfi Bertalan ⁷	3	2	8	205
guti Ország László ⁸	5 $\frac{1}{2}$	5	16	151
Szentgyörgyi és Bazini grófok ⁹	8	2	13	89
Rozgonyi László és id. István ¹⁰	6 $\frac{1}{2}$	1	9	74
Rozgonyi ifj. István ¹¹	3 $\frac{1}{2}$	2	6	110
dengelegi Pongrác Mátyás ¹²	5	5	12	132
Kanizsai ¹³	4	1	10	78
Losonci László ¹⁴	6	1	6	(120)
Kinizsi Pál és Magyar Balázs ¹⁵	6	2	5	110
Pálóci István ¹⁶	4	1	7	87
Ernuszt János ¹⁷	3	2	7	(180)
Hédervári Miklós ¹⁸	5	—	5	92
Frangepán grófok ¹⁹	8	1	(10)	(100)
Perényi Imre ²⁰	4	—	4	76
Paumkircher Vilmos ²¹	2	—	3	114
felsőindvai Szécsi Miklós ²²	2	3	4	165
Brankovics György despota ²³	4	2	(5)	(70)
pelsőci Bebek János ²⁴	3	—	4	(45)
monyorókeréki Ellerbach János ²⁵	2	2	6	40
Homonnai (Druget) János ²⁶	3	2	3	51
nádasdi Ongor János ²⁷	2	3	5	60
nánai Kompolti János ²⁸	2 $\frac{1}{2}$	—	4	(35)
Lévai (Cseh) János ²⁹	1	2	4	59
Perényi János ³⁰	2	—	3	41
megyesi Morócz László ³¹	2	1	3	55
Szokoli András ³²	1	1	(4)	(40)
nagylaki Jaksics ³³	1	2	3	39
Egervári László ³⁴	1	2	1	50
Turóci György ³⁵	2	—	3	50
Korbáviai Károly gróf ³⁶				csak Horvátországban birtokos
Összesen:	179 vár	89 vk.	310 mv.	5013 f.

Jegyzetek a 2. táblához

A jegyzetek elején azok a források, ill. feldolgozások találhatók, amelyek egy-egy család birtokairól általában tájékoztatnak. Ezután következik a főbb birtoktestek felsorolása. A várakat (castrum) kurzívval való kiemelés jelzi, k. = kastély, v. = mezőváros, b. = birtok. Egyes esetekben elegendő volt az 1458. évi állapotra utalni. A birtok után álló évszám a megszerzés évét mutatja, amennyiben megállapítható volt. A forráshelyek közlését terjedelmi okból a minimumra kellett csökkentenem, ezért azok nem bizonyító, inkább tájékoztató jellegűek. Ugyanilyen okból nem tüntettem fel, ha az adatokat az alábbi művek valamelyikéből vettem:

Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. 1—3. és 5. köt. Bp. 1890—1913.

Csánki Dezső: Körös megye a XV. században. Bp. 1893.

Fekete Nagy Antal: Trencsén vármegye. Bp. 1941. (Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. 4.)

Fügedi Erik: Nyitra vármegye történelmi földrajza. Kézirat.*

¹ 1490: Dl. 37 668, 1506: Dl. 37 785, 37 794 és vö. 1510: Dl. 37 868; a zagoriai birtokokra 1494: Dl. 33 898, 1507: Dl. 37 947, 37 958, 37 791 és vö. 1513: Dl. 37 706, továbbá Schönherr i. m. (azóta elveszett forrásokból is). — *Árva* Á 1482 (Dl. 37 655 és ld. fent 20. jegyz.); *Likava* L 1482 (Dl. 37 656, 1500: Történelmi Tár [a továbbiakban: TT] 1897. 518. l. és l. fent 20. jegyz.); *Szklabinya* Tc 1482? (1491: Dl. 102 245, 1493: Magyar Történelmi Tár [a továbbiakban: MTT] XI. 129. l., 1495: Dl. 38 096); *Bajnóc* Ny 1489 (Dl. 37 666—7, 1494: MTT. XI. 129. l.); *Sáros* Ss és *Sztropkó* Zn 1483? (1492: Dl. 72 057, 1497: Dl. 37 710); *Munkács* Brg és Debrecen v. Bi 1484 (Dl. 37 661, 1493: Dl. 37 680, 1497: Dl. 65 174); *Gyula* Bé 1482 (Veress Endre: Gyula város oklevéltára. Bp. 1938. 25—38. l.); *Solymos* és *Lippa* Ad, Szádia k. és Váradia k. Ad, Borzlyuk k. és Sarád k. Ts 1487 (Dl. 19 303, 1492: Dl. 37 676, 1494: Dl. 20 184, 1496: Gg. 4. 10. 2. és 4. 3. 15., Dl. 46 332, 59 860, 1497: Dl. 37 712—3, 1503: Podm. I. 389. l., 1504: Dl. 59 935); *Cserög* Szm és Futak v. Bá 1482? (1495: Dl. 38 096, vö. 1506: Dl. 37 790); *Marót* Vk 1484 (1504: Dl. 37 767—8); *Hunyad* és Hátszak Hd, Vizesmonostor k. és Morzsina k. Ts 1482; *Solymár* Pi 1482? (1496: Pest 309. l.); *Siklós* B 1482 (1494: Dl. 67 567, 75 707); Lak k. Sm 1488? (1492: Dl. 789, 53. l.); *Csővár* N 1486? (vö. Dl. 88 715); *Medve* és Lukavec Zb, Rakonok k. K 1488 (1489: Dl. 37 663, 1491: Dl. 102 245, 1495: Tkalčić II. 499. l. és Dl. 35 740, 1496: Tkalčić II. 506. l.); *Nagykemlék* és *Kiskemlék* K 1488? (1495: Dl. 104 045, 29^v l., 1502: Dl. 32884 és vö. fent 7. jegyz.); *Sztenicsnyák* Zb; *Lipovec* Zb (1490: Dl. 103 977); *Kruppa* Zb (1491: Dl. 34 146, 1493: Blagay 109. sz., 1497: Dl. 37 717); *Varasd.* Vd (1495: Dl. 34 081, 1502: Dl. 104 113, 1505: Dl. 37 781,

A megyenevek rövidítéseinek feloldását a 31.3. lapon találja meg az olvasó.

* E megyére vonatkozó közléseim szinte kivétel nélkül ebből a műből származó adatokon alapulnak. Szerzője szívességéért, amellyel rendelkezésemre bocsátotta, ezúton is köszönetet mondok.

104 146); *Krapina* Vd (1488: MTT. IX. 175. l., 1495: Dl. 34 548, 1497: Dl. 33 825, 1504: Dl. 37 764); *Lobor* Vd (1504: Dl. 33 399, Starine 5 [1873] 143. l., 37 764, 37 773); *Oszterc* Vd (1496: Dl. 34 551); *Béla* Vd (1484: Dl. 103 900, 1506: Dl. 37 782); *Vinica* Vd (1484: Dl. 103 900, 1499: Dl. 37 731); *Trakostyán* Vd (1487: Dl. 34 536, 1499: Dl. 37 731); *Tabor* k. és *Orbovc* várrrom Vd (1497: Dl. 33 825). A zagoriai grófságot 1488-ban, a Vitovecek várainak megvívása után kaphatta Korvin, vö. alább 4. tábla 30. jegyz. — A Korvin-birtokok összkiterjedése meghaladta a másfél millió kat. holdat. A felsoroltak közül csupán Kruppa, Béla és Lak tartozékai ismeretlenek, ezeket összesen 1 v-ra és 30 falura becsültem.

² 1459—1464: Dl. 65 921, vö. 1499: Dl. 20 867. — *Tokaj* Zn és Szántó v. Aj 1459; *Salgó* és *Ozdin* k. N 1460 (Csánki adatainak egy része a Hont megyei Salgóra vonatkozik!); *Tállya* Zn 1461; *Szepes* Szp 1462; *Késmárk* Szp 1462; *Gölnic* Szp 1462?; *Szatmár* és *Németi* v. Szm 1462; *Dunajec* Szp 1463; *Regéc* Aj 1464; *Murány* és *Jolsva* k. G 1470 (1491: Dl. 90 206, 97 807); *Edelény* v. és *Vámos* v. Bd 1470 (1492: Dl. 19 846); *Szárdvár* Tn 1470; *Ribnó* Szp 1474?; *Kővár* Pg (azonosnak látszik a Csánki által külön felvett Körös megyei Kővárral!) és *Badjanovc* k. K 1476 (Dl. 65 952, 1481: Dl. 103 861); *Torna* Tn 1476; *Trencsén* Tr 1477; *Pápa*, *Ugod*, *Csesznek* Vp és *Moróchida* b. Gy 1497? (1480: Dl. 45 812, 61 825, 1482: Dl. 61 840, 1483: Dl. 45 963, 1484: Dl. 45 981, 1493: Dl. 68 449); *Gönc* v. Aj 1480 körül.

³ Az Újlaki-birtokoknak Csánki által felhasznált összesítései (1445: Gg. 65. 1. 7., 1465—1497: Battyhány cs. körmendi lt. Alm. I fasc. 1. n. 5—9.) elvesztek, azonban az 1490 körüli állapotra teljesnek tekinthető felsorolást ad Dl. 66 058 (1525). Vö. még Reiszig Ede: Az Újlaki-család. Turul 57 (1943) 1. kk. l. — A birtokállapot lényegében egyezik az 1458. évvel (l. Engel: Nagy-birtok I. 1. tábla 2. jegyz.), de *Hegyesd* Z 1460 óta idegen kézen volt (Dl. 88 207, 89026—9), Györök és Szemes v-ok (Sm) pedig hozzáveendőek. — A drávántúli birtokok tartozékai ismeretlenek, ezeket 12 v-ra és 185 falura becsültem. — Újlaki Fruzsina és Katalin birtokaira l. fent 25. jegyz. Közülük *Újvárt* (Pg) Csánki a Száva mellékére, Bród tájára helyezte, de egy 1445. évi oklevél alapján valószínűbb, hogy Pozsegavár közelében, Sztrabatnok és Bresztovc között feküdt, és talán a Vrhovci melletti várrommal azonos (Hédervári I. 219. l.)

⁴ 1474: Dl. 17 526, 17 584, 1490: Sopr. II. 564. l., Dl. 72 053, 1495: Dl. 20 306, 1519: Dl. 72 185, 89 136. — *Ecsed* k., *Bátor*, *Majtény* és *Gyarmat* v-ok Szm; *Buják* N 1438; *Világosvár* Zd 1464 (Dl. 71 998—72 004); *Racsa* k. Vk 1477; *Karom* k. Szm és *Kisdi* v. Bá 1477; *Szentgyörgyvára* = *Békavár* Z 1479; *Fejérvő* és *Babócsa* Sm 1487. — Szanda vára, úgy látszik, csak névleg volt a Bátoriaké.

⁵ 1501: Dl. 21 068 (a verőcei ág birtokai). — *Alsólindva* és *Nempti* Z; *Bolondóc* Tr; *Verőce* Vc 1474 (Dl. 33 420, 33 423, 1488: Dl. 33 446, 1491: Dl. 33 452); *Orbona* v. K 1477; *Szaplonca* K 1481; *Boró* k. Vk 1481. — *Bolondóc* egyedül a róla nevezett ágat illetve, az utolsó négy birtok pedig csupán Miklós ágát.

⁶ 1503: *Zay* cs. zayugróci lt. A. 51. és 53. OL. Filmtár, Dl. 21 173, 88 882. — *Vingárt* k. Fh (1508: Dl. 37 839); *Fogaras* k. Fh 1464 (Dl. 16 040);

Horogszeg k. Ts; Telek v. Bá; Eszék v. fele B; Hagymás és Draszád v-ok; Szombathely k. B; *Valpó* és Bodola = Vasvár k. B 1481; Atya k. Vk 1481; *Harsány* B 1486; Ivánkaszentgyörgy k. Vk 1488.

⁷ 1489: Dl. 88 650, 1524: Sopr. II. 620. l., 1525: Dl. 72 215. — *Kővár* KSz (1378—1503: Dl. 72 092); *Erdőd* Szm. (építése 1481: MTT. VI. 90. l., 1504: Csáky II. 505. l.); Csehi k. KSz; *Sólyomkő* Bi 1472 (Dl. 88 531, 88 535, 88 541); Megyericse = Vasmegyericse k. K 1476 (1501: Dl. 104 094).

⁸ 1481: Bánffy II. 225. l. (volt Szécsényi-javak), 1498: Podm. I. 311. l., 1512: Dl. 60 007. — *Csejte* Ny; *Jókő* Ny; *Surány* Ny; Modor v. Po 1436; Szomolány k. Po; *Tapolcsány* Ny 1460; *Hollókő* N 1460; *Sirok* Hs (fele) 1472 (Dl. 59 603). — A családot 1460 óta a Szécsényi-birtokok (7 v., 88 falu) fele, 1472 óta a Tari-birtokok fele illette meg. Az előbbieken úgy osztottak meg a Losonciakkal, hogy Tapolcsány és Hollókő várak egészében, és minden uradalom fele az Országoknak, míg Szécsény és Somoskő várak a birtokok másik felével a Losonciaknak jutottak (1480: Gg. 19. 1. 1.). — A család másik ága, János fia Lőrinc (†1503, vö. Dl. 59 920) birtokai Mikeszása k. Kk; Csálya k. Ad; továbbá ő kapta meg, valószínűleg egyéb jogairól való lemondása ellenében, a szeri Pósa-fi-örökségből az Országokra eső részt, Szódi k.-lyal Arad megyében (innen nevezik pl. 1500: Dl. 88 854) és további birtokokkal Ts, Kr. Kv, Cd és Cg megyékben (vö. 1471: Pesty Frigyes: Krassó vármegye története. 3. köt. Bp. 1883 [a továbbiakban: Krassó] 427—435. l.)

⁹ Vö. Ila Bálint: A Szentgyörgyi és Bazini grófok birtokainak kialakulása. Turul 41 (1927), és 1493: Dl. 20 111—9, 1495: Dl. 20 259, 1507; Hazai Okmánytár. 1—5. köt. Győr, 1865—1873, 6—8. köt. Bp. 1876—1891. (A továbbiakban: HO) 2. köt. 390. l., 1517: Dl. 22 978. — *Bazin*, *Szentgyörgy*, *Borosnyánkő*, *Detrekő*, *Vöröskő* és Eberhard k. Po; *Óvár* M; *Dévény* Po 1460; *Köpcény* M 1461; Ruszt v. Sn.

¹⁰ 1493: Iványi Béla: A római szent birodalmi szék gróf Teleki család gyömrői levéltára. Szeged, 1931. 176. l., 1500: Hédervári I. 494. l., 1519: Dl. 89 136, 1523: Dl. 24 653. — *Csicsva* fele és *Monyorós* Zn; Rozgony, Szepsi és Szina v-ok Aj (ezekben monyorósi Rozgonyi Istvánnak is része volt); *Sempte* Ny, *Cseklész* k., *Szered* és *Szenic* v-ok Po; *Cserép* Bd 1459—1460; *Balog* G 1460; *Debrő* Hs 1461; Poroszló v. Hs.

¹¹ 1492: Dl. 15 401, 1493: Dl. 19 963, 1504: Dl. 88 914. — *Csicsva* fele és *Varannó* k. Zn (1480: Bánffy II. 219. l., 1494: Dl. 88 788); *Csókakő* és *Vitány* Fj; Tura, Irsvaszeg és Gödöllő b. P; Kisszeben v. Ss; *Makovica* Ss 1470; Forró, Kázsmárk, Telkibánya v-ok Aj 1470; *Berencs* Ny 1486 előtt; Gyöngyös v. fele Hs. — A családnak ez az ága 1490. dec. 6. előtt halt ki: Dl. 37 672.

¹² 1501: Dl. 37 739. — *Léta* Td 1450 e.; Dengeleg k. Szm (Középszolnok megyei birtokokkal, l. Csánki I. 493. és 576. l.); *Zsidóvár* és Lugos k. 1464; Szabadka k. Bdg 1464; *Diód* Fh 1464 (Dl. 28 620, 1478. Krassó III. 445. l.); Algyógy v. Hd 1467; *Almás* Kl, Buza v. BSz és Gorbó v. D 1470; Baranyavár k. B 1474; *Torockó* fele Td 1474; Győ k. (ismeretlen fekvésű). — 1462 óta az 1480-as évekig *Küküllővár* Kk is a családé.

¹³ 1493: Sopr. II. 567. l., 1524: Sopr. II. 620. l. — A birtokokat l. Engel: Nagybirtok I. 1. tábla 33. jegyz.

¹⁴ Vö. fent 2. tábla 8. jegyz. — *Gács* N (1469: Bánffy II. 124. l., ahol Galsa helyett nyilván *Galch* értendő); *Szalánc* Aj; *Pankota*, *Desznye* és *Jenő* k. Zd (1474: Bánffy II. 173. l., 1490: uo. 291. l., 1507: uo. 418. l.); *Somoskő* és *Szécsény* N 1460 a volt Szécsényi-birtokok felével (1478: Gg. 97. 26. 8., 1520: Bánffy II. 500. l.)

¹⁵ 1492: Dl. 50 614. — *Kassza* és *Vilknó* k. Tr 1464; *Léva* Tr 1470; *Vázsonykő* Vp, *Vezseny* KüSz és *Adony* v. Fj 1472 (1492: Dl. 82 047, 1493: Dl. 82 050, 1496: Dl. 82 532); *Ljetava* Tr 1474; *Somlyó* Vp 1479 (1491: Zala II. 632. l.); *Sztrecsén*, *Zsolna* v. Tr és *Szucsán* k. Tc 1483 (Dl. 88 685).

¹⁶ *Pálóc* és *Szerednye* b. Un; *Újhely* és *Patak* Zn 1429 (1500: Dl. 72 084, 1511: Dl. 72 145); *Helmec* k. Zn; *Szolnok* v. KüSz; *Ajnácskő* G 1438 (1492: Dl. 72 058); *Dédés* Bd 1438 (1491: Dl. 19 723).

¹⁷ Vö. *Madzsar Imre*: *Ernusz* János és háza Budán. Századok 52 (1918) 56–71. l. — *Csáktornya* és *Sztrigó* Z 1470 körül (1505: Dl. 104 151); *Szentgyörgyvár* és *Kapronca* k. K 1475 körül (1476: Dl. 103 782, 1508: Dl. 104 202, 1520: Dl. 104 385). — *Kapronca* tartozékait nem ismerjük, a többi összesen 6 v. és 168 falu.

¹⁸ 1492: *Hédervári* I. 475. l. — Egyebekben l. Engel: *Nagybirtok* I. 1. tábla, 11. jegyz. (*Podversa* Pg ekkor már castrum.)

¹⁹ *Frangepán* Oklt. index. — *Modrusi* ág: *Tersác*, *Ribnik*, *Ozalj* és *Dubovác* k. Zb, *Dobronya* Zm 148?; *Cetini* ág: *Cetin* és a két *Kladusa* Zb 1465; *szluini* ág: *Szamobor* Zb 1489. — Csak a magyarországi és szlavóniai birtokokat soroltuk fel.

²⁰ 1483: Tel. XII. 253. l., 1519: Dl. 72 185. — *Terebes* Zn (1489: *Zichy* XI. 506. l.); *Füzér* Aj (1496: Dl. 18 125); *Újvár* Ss; *Szolyva* és *Szentmiklós* b. Brg (1481: Dl. 16 210); *Csorbakő* Bd (1483: *Heves* m. Áll. Lt. 930. sz. Egri kápt. o. lt.); *Emőd* v. Bd (1481: Dl. 16 210); *Szinye* v. Aj. — Többi birtokukat 1483-ban elvesztették.

²¹ 1502: Dl. 104 116, 104 119. — *Szalónak* Vs 1445; *Óvár* várom és *Girolt* b. Vs; *Császárvára* Vd 1457 (Dl. 46 191 és Gg. 65. 1. 5, *Csánki* feljegyzései után); *Rohonc* v. Vs 1490 (Dl. 104 117, 104 134).

²² 1499: Dl. 101 264. — Egyebekben l. Engel: *Nagybirtok* I. 1. tábla 17. jegyz.

²³ *Kölpény*, *Ireg* és *Árki* k. Szm; *Berekszó* Vk; *Kosztajnica* Zb (1474: Dl. 34 514, 1476: Dl. 74 528, 1485: *Starine* 5 [1873] 124. l.), 1500: uo. 126. l. jegyz. — *Fejérkő* és *Töttösevína* Vuk despota özvegyének kezével 1489 után *Beriszló Ferenc*re szállottaké, l. fent 8. jegyz. (szöveghez).

²⁴ *Krasznahorka*, *Kövi* = *Rákos*, *Gömör* v. és *Pelsőc* v. G; *Szendró* Bd. — Többi birtokuk a vámosi ág kihaltával (1469) idegen kézre jutott.

²⁵ 1496: Gg. 50. 2. 38. — *Monyorókerék*, *Vörösvár*, *Vép* v., *Körmend* v. és *Vasvár* (részei) Vs; *Páka* k. fele Z.

²⁶ L. Engel: *Nagybirtok* I. 1. tábla 39. jegyz.

²⁷ *Újvár* és *Bonyha* k. Kk 1467; *Vécs* k. Td 1467 (1499: Bánffy II. 355. l.); *Cseri* k. és *Berény* v. Ts 1473 (1507: Dl. 21 715); *Divény* és *Losonc* v. N 1473 (1499: Bánffy II. 355. l.).

²⁸ 1489: Dl. 24 581, 1512: Dl. 60 007. — *Nána és Oroszlánkő* Hs; *Sirok* fele a Tari birtokok felével 1472 (Dl. 59 603).

²⁹ 1504: Podm. I. 430. l. — *Léva és Bars* v. Bs; *Bát* v., *Pásztó* v. és *Salgó* várrom Ht; *Köbli és Balta* b. B; *Csente* b. Bdg.

³⁰ 1490: Sopr. II. 562. l. — *Nyaláb és Szöllős* v. Ug; *Ida* = *Nagyida és Szikszó* v. Aj; *Dobos* b. Brg.

³¹ 1490: Sopr. II. 562. l. — *Szinyér és Meggyes* k. Szr; *Zdenc* K. (Vö. fent 19. jegyz. a szöveghez.)

³² *Becse és Becskerek* Tl 1464?; *Ibrány* k. Szb; *Varsány* b. Zd.

³³ Vö. *Jireček* i. m. 411. l., irodalommal. — *Nagylak* v. Cd 1464?; *Kerek-egyház* k. Zd; *Árpatarló* k. Szm; *Kórógy* Vk 1476 (MSzO 390. l.)

³⁴ Vö. *Reiszig Ede*: *A Geregye-nemzetség*. Turul 18 (1900) 120. és kk. l. — *Velike* K; 1476; *Egervár* k. Vs; *Fancska* k. Z 1403. — 1480-ban rövid időre *Nagykemlék* K is.

³⁵ 1495 körül: Dl. 32 399 (csonka). — *Csorna* v. fele és *Beled* v. Sn; *Ludbreg* K 1464; *Monostor* b. B. — György valószínűleg *Benedek* ajtónállómester fia volt. Az ekkoriban szereplő *Turóci Bernát* (medvei várnagy, körösi főispán, albán, varasdi főispán stb.), aki *Belec* Vd várát bírta (1481: Gg. 4. 10. 5, 1494: Engel: *Gesch.* I. 38. l.), feltehetőleg György törvénytelen testvére.

³⁶ *Birtokait* l. 1509: Dl. 33 994.

3. tábla

BIRTOKFOGALOM 1458—1490 KÖZÖTT

	várak száma	%-ban
I. Birtokos nem változott	204	56,5
király, ill. királyné	34	9,4
egyház	42	11,6
világi magánbirtok: bárók	81	22,4
világi magánbirtok: egyéb	47	13,0
II. Birtokos (egyszer vagy többször) változott	157	43,5
magszakadás miatt	47 (58)**	30,0*
hűtlenség miatt	25 (32)**	15,9*
egyéb okból	85	54,1*
	Összesen: 361	100,0
A királyi, királynéi és egyházi birtok leszámításával:		
változatlan birtokos	128	44,9
változott birtokos	157	55,1
	Összesen: 285	100,0

* A változott birtokok százalékában.

** Többszörös változásokat is számolva.

4. tábla

JELENTŐSEBB BIRTOKHARAMLÁSOK 1458—1490 KÖZÖTT

Birtokos neve	Időpont	Következő birtokosok
Brankovics-család**	1459 ¹	Szilágyi Mihály
Szécsényi László*	1460 ²	Ország Mihály és Losonci Albert
Szilágyi Mihály*	1461 ³	Zápolyai; 1464: Bátori, d. Pongrác, Szokoli Péter (?)
Berzevici Fekete J.*	1463 ⁴	Zápolyai
Vlád havaselvi vajda**	1464 ⁵	vingárti Geréb
Leszkóci István***	1464 ⁶	Magyar Balázs
losonci Dezsőfi cs.***	1467 ⁷	Ország Mihály, Ongor János, Imrefi János
erdélyi lázadók**	1467⁸	Csupor Miklós, d. Pongrác János, Ernusz János, nagylaki Jaksics
Töttös László*	1468 ⁹	Várdai, Brankovics Vuk
vámosi Bebek Pál*	1469 ¹⁰	Zápolyai Imre, d. Pongrác János
ónodi Cudar Jakab*	1470 ¹¹	Rozgonyi János és Rajnáld
Giskra János*	1470 ¹²	alsóindvai Bánfi Miklós
szeri Pósa István*	1471 ¹³	Ország Mihály és Ongor János
Korógyi Gáspár*	1472 ¹⁴	Csupor Miklós
Vezsenyi László*	1472 ¹⁵	Kinizsi Pál
Tari György**	1472 ¹⁶	Ország Mihály és Kompolti Miklós
Vitéz János**	1472 ¹⁷	Drágfi Bertalan
Csupor Miklós*	1474 ¹⁸	a. Bánfi Miklós, n. Jaksics, d. Pongrác János, Matucsinai
litvai Horvát Domján*	1474 ¹⁹	
Maróti Mátyás*	1476 ²⁰	Drágfi Bertalan, Egervári László, Bátori; 1481: Geréb, László szentszávai herceg
Frangepán Márton*	1479 ²¹	
Svampek György**	1479 ²²	Bátori
Garai Jób*	1481 ²³	a. Bánfi, Zápolyai, Ráskai Balázs? Beatrix királyné; 1482: Korvin
laki Túz János**	1481 ²⁴	Podjebrád Viktorin (1485)
Perényi István**	1483 ²⁵	Korvin
Parlagi György*	1486 ²⁶	Korvin
laki Kis Tamás**	1486 ²⁷	Geréb, Lábatlani
a. Bánfi Miklós****	1487 ²⁸	Korvin
Marcali László*	1487 ²⁹	(Korvin), Bátori
Zagoriai Miklós gróf**	1488 ³⁰	Korvin
Podjebrád Viktorin**	1488 ³¹	Korvin
Noffri Imre*	1489 ³²	Korvin

* = magszakadás, ** = vagyonekobbzás, *** = részleges vagyonekobbzás következtében történt

Jegyzetek a 4. táblához

¹ Közvetlenül Szendrő jún. 20-án történt eleste után (Jireček i. m. 388. l., vö. jún. 29-ére Dl. 15 377). Úgy tűnik, az örökség legnagyobb részét Szilágyi Mihály kapta. Becsét és Érdosmlyót már előzőleg neki ígérte a király (Dl. 15 276), Tállya 1460-ban az övé (Koháry Coburg lt. OL. Filmtár.) Vö. alább 3. jegyz.

² 1460. ápr. 3-a előtt kevéssel, vö. Bánffy II. 19. l. és ápr. 17-ére Dl. 15 444.

³ Mátyás ápr. végén és május elején rendelkezik Szilágyi javairól, halottá nyilvánítása tehát ekkor történhetett, vö. Dl. 15 567 (ápr. 21.), Dl. 44 977 (ápr. 30, Boldogkő adománya a Parlagiaknak), Dl. 65 921 (máj. 6, Tállya Zápolyai Imrének). A Szilágyi-javak jelentős része az özvegy kezén maradt, vö. Dl. 15 567.

⁴ Szept. 10-e előtt kevéssel: Dl. 45 062 és vö. Bánffy II. 61. l. 1463. febr. 25-én még életben volt: Dl. 15 758.

⁵ Dl. 16 040 (júl. 30, Fogaras adományozása a Gerébeknek).

⁶ Jún. 7-én: Dl. 16 040 (de vö. 1462-re: Dl. 15 773).

⁷ Okt.—dec. folyamán, vö. Csánki V. 538., 793. és 921. l. és Bánffy II. 93. l.

⁸ 1467. okt.—nov. és 1468. márc. ápr. folyamán. A farnasi Veresek, illyei Dienessiek, somkerekai Erdélyiek, Kecseti László és Vizaknai Miklós említendők közülük (l. Csánki V., a megfelelő címszavakkal).

⁹ Márc. 23-a után, valószínűleg áprilisban, vö. Zichy X.

¹⁰ Szept. 30-a előtt kevéssel: Tel. XI. 502. sz., vö. MTT. IX. 167. l. és Wagner K.: *Analecta Scepustii sacri et profani. Posonii — Cassoviae 1774—1778.* 4. tom. 15. l.

¹¹ Vö. Dl. 16 971—6.

¹² 1468-ban még élt: Dl. 17 263. Solymos vár 1471-ben már a Bánfiaké: Csánki I. 761. l.

¹³ Krassó III. 427. l.

¹⁴ Vö. Csánki II. 375. l. (elvesztett oklevél alapján: Gg. 63. 1. 39).

¹⁵ Századok 3 (1869) 605. l.

¹⁶ Okt. 5-én: Dl. 59 603.

¹⁷ Aug. 9-én halt meg: Magyar Életrajzi Lexikon. 2. köt. Bp. 1969. 1008. l. — Aug. 12-én Mátyás Drágfi Bertalannak adományozza Súlyomkő várát: Dl. 88 531.

¹⁸ Valószínűleg a márc. 13-a előtti napokban. Mátyás 14-én erősíti meg Csupor végrendeletét (Katona: *Hist. crit.* VIII. 732. l.) birtokait pedig 13-án kezdi eladományozni (Csánki V. 460. és 677. l., Dl. 74 516 stb.).

¹⁹ Jún. 17-én már Ernuszt a szlavón bán (HO. III. 430. l.). Birtokaira nézve vö. 1476: Dl. 65 952. — Testvére, csábrági Horvát Péter 1490 után halt meg.

²⁰ Szept. 10-e előtt: Dl. 34 033, Tel. XI. 566. l.

²¹ Okt. 4-én, l. V. Klaić: *Krčki knezovi Frankapani.* 1. knj. Zagreb, 1901. 266. l.

- ²² Turul 31 (1913) 108. l.
²³ Jún. 21. előtt: Dl. 33 433, vö. júl. 14-re. Dl. 24 850.
²⁴ Máj. 6-i egyezmény a Velencébe költöző Túz Jánossal: Dl. 37 651.
²⁵ Vö. Tel. XII. 250., 253., 256. l.
²⁶ Febr. közepén, vö. 19-ére Dl. 88 715, 26-ára Gg. 96. 2. 3. — 1464 óta Túr és Varsány városok felének (KüSz), 1474 óta Csóvár várának (N) ura volt: Dl. 24 838, 88 716.
²⁷ Dl. 19 187.
²⁸ Vö. fent. 27. jegyz. a szöveghez.
²⁹ Csánki-hagyaték. MTA kéziratára. Ms. 4919. 36. cs. 10–11. l.
³⁰ 1488 nov.-ben ostromolja Székely Jakab György gróftól Krapina várában: MTT. IX. 175. l.
³¹ Úgy látszik, a Zagoriai grófokkal egyidejűleg vesztette el birtokait, vö. Bonfini 506. l.
³² Jún. 26-a előtt: Dl. 37 666.

A MEGYENEVEK RÖVIDÍTÉSE

Ad	Arad	Ht	Hont	Szm	Szerém
Aj	Abaúj	K	Körös	Szn	Szana
Á	Árva	Ka	Kraszna	Szp	Szepes
B	Baranya	Kk	Küküllő	Szr	Szatmár
Bá	Bács	Kl	Kolozs	T	Tolna
Bd	Borsod	Km	Komárom	Tc	Turóc
Bdg	Bodrog	Kr	Krassó	Td	Torda
Bé	Békés	Ksz	Közép-Szolnok	Te	Temes
Bi	Bihar	KüSz	Külső-Szolnok	Tl	Torontál
Brg	Bereg	Kv	Keve	Tn	Torna
Bs	Bars	L	Liptó	Tr	Trencsén
BSz	Belső-Szolnok	M	Moson	Ug	Ugocea
Cd	Csanád	N	Nógrád	Un	Ung
Cg	Csongrád	Ny	Nyitra	Vc	Verőce
D	Doboka	P	Pest	Vd	Varasd
E	Esztergom	Pg	Pozsega	Vk	Valkó
Fh	Fehér	Pi	Pilis	Vp	Veszprém
Fj	Fejér	Po	Pozsony	Vs	Vas
G	Gömör	Sm	Somogy	Z	Zala
Gy	Győr	Sn	Sopron	Zb	Zágráb
Hd	Hunyad	Ss	Sáros	Zd	Zaránd
Hs	Heves	Szb	Szabolcs	Zm	Zólyom
				Zn	Zemplén

LA RÉPARTITION DE LA GRANDE PROPRIÉTÉ LAÏQUE EN HONGRIE AU XVe SIÈCLE. II.

(Résumé)

Dans la présente étude, formant la continuation des recherches sur le domaine indiqué ci-dessus (pour la première partie, v. le 4 vol. de cette revue, paru en 1968), l'auteur se propose d'examiner les changements survenus dans la répartition des domaines baronniaux au cours du règne de roi Mathias Corvin (1458—1490). Vers la fin de ce siècle, une couche mince, composée des barons les plus riches, tend à se séparer définitivement du groupe plus large des grands propriétaires nommés

proceres; une couche dont les membres se voient autorisés, par une loi de l'an 1498, à partir en guerre, dans l'armée royale, avec une propre milice sous la bandière de famille. Par là, ils sont regardés comme barons héréditaires du royaume. Vers l'an 1490, cette couche de bannerets comprenait 36 familles environ dont les domaines, (nombre des châteaux, des bourgades et des villages) avec l'indication de leur date d'acquisition et de leur situation géographique, sont énumérés sur le tableau no. 2.

Dans les appendices, on trouvera en outre une liste des familles éteintes ou dépossédées dont les biens furent dévolus à la couronne entre 1458 et 1490, de même qu'un relevé montrant la mobilité des domaines seigneuriaux pendant cette même époque.